

PROVJERAVANJE I OCJENJIVANJE USPJEHA NASTAVE U OKLOPNIM JEDINICAMA

Provjeravanje i ocjenjivanje predstavljaju sastavni i nerazdvojni elemenat nastavnog procesa, bez čijeg se planskog i neprekidnog usavršavanja ne može obezbijediti uvid u stvarne rezultate nastave i zalaganje svih učesnika u nastavnom procesu, da bi se na osnovu toga preduzele odgovarajuće mjere sa ciljem da se ono što ne valja blagovremeno ispravi i poboljša. Provjeravanjem i ocjenjivanjem sagledava se u cjelini stepen realizacije vaspitno-obrazovnih ciljeva radi njihove dopune ili postavljanja novih. Složenost tog problema isključuje davanje gotovih recepata i šablona, kao i detaljno preciziranje apsolutno važećih normi za provjeravanje i ocjenjivanje. Međutim, to ne isključuje nego baš stimulira izmjenu iskustava. Ono što je postignuto u nekim oklopnim jedinicama u pogledu sistema i metoda provjeravanja i ocjenjivanja nastave, neosporno može kao iskustvo korisno poslužiti i ostalim našim starješinama.

U provjeravanju i ocjenjivanju uspjeha iz vojnostručne nastave postoji u svim našim jedinicama bogata i raznovrsna praksa u kojoj su došla do izražaja nagomilana iskustva stečena u vaspitanju i stručnom osposobljavanju mnogih generacija vojnika i starješina. Postoji također i velika neujednačenost. Tako se, na primjer, neki komandiri četa pri provjeravanju uspjeha obuke na kraju pojedinih faza — kad daju ocjenu kako je plan i program za dotičnu fazu savladan i kakvi su ukupni rezultati u nastavi postignuti — zadovoljavaju sa provjerom koju više u toku procesa obuke, bilo sami bilo da osmatraju provjeravanje koje sprovode komandiri vodova. Za razliku od ovih, neki komandiri četa posebno provjeravaju uspjeh obuke na kraju pojedinih faza, ali se i tu javlja više načina. Jedni provjeravaju samo po nekoliko vojnika iz čete, i to iz glavnih predmeta, drugi više vojnika i iz više predmeta. Različite su procjene komandira o tome koliko vojnika treba provjeriti i iz kojih predmeta. I način provjeravanja obuke je različit: kod nekih se provjeravanje svodi samo na postavljanje teoretskih pitanja, neki traže isključivo praktičan rad, a neki kombinuju teoretska pitanja i praktičan rad.

Negdje je provjeravanje solidno izučen i dobro organizovan posao, a negdje je nerazvijeno, nesolidno. Slabije organizovan, ovaj rad daje i slabije rezultate u nastavnom procesu. A može se desiti i to da savjesniji komandir, koji nastavu detaljnije provjerava, konstatuje mnogo više nedostataka u svojoj četi i dobije slabiju ocjenu nego komandir koji to površno obavi.

I u ocjenjivanju postoji različita praksa i niz problema. Uzmimo na izgled jednostavno pitanje: koga vojnika ocijeniti sa zadovoljstvom, a koga sa nezadovoljstvom? Da li vojnika koji vrlo dobro gađa, a iz drugih

predmeta ima slabu ocjenu, ocijeniti da zadovoljava ili da ne zadovoljava? Dvoumljenje u vezi s tim obično rješava svaki starješina prema svom kriterijumu, to je i objektivnost ocjenjivanja prilično relativna.

Poseban problem predstavlja odomaćena praksa izvlačenja prosječnih ocjena. Šta se, recimo, može kriti iza konstatacije da je ta i ta jedinica izvršila gađanje sa prosječnom ocjenom 3,8 — vrlo dobar? Četa od sto ljudi može dobiti tu ocjenu i onda kad je 60 vojnika ispunilo uslove sa odličnim rezultatom i ocjenom 5, a 40 vojnika nije ispunilo i dobilo je ocjenu 2. Međutim, očigledno je da se ovakvim rezultatima gađanja u jednoj četi neće niko zadovoljiti, kao i da prosječna ocjena može da zamagli stvarne rezultate i da se zbog toga ne preduzmu odgovarajuće mjere.

Razumljivo je, isto tako, što se u praksi bogatoj dobrim rezultatima i pozitivnim rješenjima nailazi i na nedostatke. Mnogi od njih dolaze otuda što izvjestan manji broj naših starješina još uvijek ne shvata pravilno ulogu i mjesto provjeravanja i ocjenjivanja u nastavnom procesu, kao i sav njihov značaj za podizanje nastave na viši nivo. Slabosti bi neosporno bilo manje da je veća pažnja posvećena iznalaženju objektivnih kriterija koji bi uticali da se čitav proces provjeravanja i ocjenjivanja nastave još više objektivizira, a da se subjektivni faktor svede na najmanju mjeru. Postoje i jaki objektivni razlozi koji su uvjetovali neke nedostatke. Među njih može se ubrojiti i činjenica da je to vrlo složena i delikatna materija, čije pravilno rješavanje zahtijeva posebne i dugotrajne studije, zasnovane na najnovijim dostignućima pedagoških nauka. U potvrdu ovoga govori činjenica da navedena pitanja nisu riješena na zadovoljavajući način ni u našoj civilnoj nastavnoj praksi. I kod njih provjeravanje i ocjenjivanje ne ide ukorak sa napretkom koji se inače postiže u nastavi. Isti je slučaj i u armijama nekih velikih zemalja u kojima je nastava u cjelini na vrlo visokom nivou. Tako su se, na primjer, na stranicama sovjetskih vojnih časopisa u toku 1963. god. vodile duge diskusije baš o problemima ocjenjivanja vojne nastave.

U daljem usavršavanju provjeravanja i ocjenjivanja moraju se uzimati u obzir svi ti nedostaci i neujednačenosti. Značajan činilac predstavljaju i specifičnosti nastave u pojedinim jedinicama. Tako je vojnostručna nastava u oklopnim jedinicama složena i zahtijeva da se svi faktori, koji u njoj učestvuju, maksimalno angažuju da bi se ostvarili postavljeni nastavni ciljevi. Osim toga, ona postaje svakim danom sve složenija, jer to neminovno proizilazi iz brzog razvoja vojne nauke i tehnike. Jasno je da te činjenice stalno postavljaju pred sve učesnike nove zahtjeve koji se mogu ostvariti samo neprekidnim razvijanjem i podizanjem na viši nivo čitavog nastavnog procesa.

Iz toga proizilaze i zahtjevi za dalje usavršavanje provjeravanja i ocjenjivanja uspjeha nastave. Tu se, moraju, prije svega, raščistiti osnovni pojmovi kada i kako provjeravati i ocjenjivati nastavu, kako utvrditi osnovni kriterijum za ocjenjivanje, kako subjektivni faktor svesti na najmanju mjeru, te kako sve starješine, vojnike i jedinice staviti u iste uslove.

Neosporno je da se provjeravanjem i ocjenjivanjem obuhvataju sve faze i svi učesnici u nastavi: stručna, posadna, vodna i četna obuka, vojnici, podoficiri i oficiri. Međutim, u vezi sa postavljanjem problema trenutno je najvažnije da se riješi pitanje provjeravanja i ocjenjivanja obuke vojnika. Analiza stečenih iskustava i prakse ukazuje na to da se rezultati nastave kod vojnika oklopnih jedinica mogu sasvim realno sagledati provjeravanjem stručne i posadne obuke, jer te dvije faze predstavljaju njenu suštinu. Vodna i četna obuka, kao i više faze obuke u zajedničkim vježbama, predstavljaju više obuku starješina, a vojnici u tim višim fazama, u stvari, pokazuju ono što su naučili u stručnoj i posadnoj obuci.

Pošto sistem provjeravanja i ocjenjivanja mora biti jedinstven od najviše komande do najniže jedinice, to se u ovom članku razmatraju svi stepeni komandovanja, od komande čete do uprave roda. U provjeravanju obučenosti vojnika osnovni cilj je da se sagledaju i ocjene rezultati obuke, bilo pojedinih faza, bilo obuke u cjelini; da se sagleda kvalitet i organizacija procesa obučavanja (planiranje, organizacija, materijalno obezbjeđenje, metod izvođenja, evidencija nastave i dr.); da se utvrdi kako se sprovode pojedine mjere i izvršavaju naređenja pretpostavljene komande o pitanju obuke; da se ocijeni realnost plana i programa obuke, normi materijalnog obezbjeđenja, kao i drugih mjera u konkretnim uslovima dotične jedinice i da se pruži pomoć starješinama u izvođenju obuke.

Razumljivo je što se prema svakom cilju posebno određuju i način i metod provjeravanja. Pošto je od svih pobrojanih ciljeva provjeravanja najvažniji da se sagledaju i ocijene rezultati obuke, to je najinteresantnije da se i pitanja načina i metoda provjeravanja razmotre prvenstveno sa tog aspekta.

Prvo pitanje koje je potrebno precizirati jeste razgraničenje između uloga starješina na raznim stepenima komandovanja, odnosno preciziranje uloge svakog od njih.

Sasvim je normalno da komandir voda provjerava obučenost pojedinaca i posada neprekidno u toku izvođenja nastave. U stvari, on je provjerava na svakom nastavnom času¹ i mora neprekidno da ima tačan uvid u rezultate nastave u svome vodu. S toga je sasvim suvišno da se od njega zahtijeva još neko posebno provjeravanje. Drugačiji su položaj i mogućnosti komandira čete. Uzimajući to u obzir dovoljno je ako komandir čete provjerava obučenost pojedinaca na kraju stručne obuke, a posada na kraju posadne obuke (u toku zajedničke obuke jedinica, pošto se pređe planom određeno gradivo za posadu iz stručnih predmeta). Provjeravanje stručne obuke se mora vršiti u okviru odjeljenja, ali se prema stečenim iskustvima pokazalo najboljim da se organizuje po vodovima. U nekim jedinicama to provjeravanje je vršeno ovako: komandir čete odredi vod u kojem vrši provjeru i iz svake po-

¹ Svaki metodski pravilno organizovan čas, načelno ima u početku časa predviđeno vrijeme za ponavljanje prethodne teme i njeno povezivanje sa novom, a na kraju časa isto tako ostavlja se jedan dio vremena da se provjeri kako su vojnici savladali dato gradivo.

sade ispita po dva vojnika.² Odabere ih po spisku,³ jer izbjegava da na izbor eventualno utiče fizički izgled pa, čak, i da mu se prebaci da je, recimo, izabrao po izgledu najslabije vojnike i postavlja im po 2—3 pitanja iz svakog predmeta. To se pokazalo vrlo dobrim. Na ovaj način komandir čete može steći sasvim solidan uvid u uspjeh obuke.

U provjeri obučenosti posada najbolji su rezultati postignuti ako je komandir čete odredio iz svakog voda po jednu posadu i provjerio je kroz 5—6 radnji koje ona izvršava kao cjelina.

Jasno je da u provjeravanju i pojedinaca i posada komandir čete mora konsultovati komandira voda čiji su to vojnici, jer je to u stvari provjera njegovog rada. To je odlična prilika da i organi komande bataljona, puka ili brigade što neposrednije steknu uvid u obučenost svoje jedinice, iako i oni vrše svoja provjeravanja. To dvoje se ne isključuje već naprotiv treba da se međusobno dopunjuje.

Drugo je pitanje kako rezultate provjere saopštiti jedinicama pa da ono djeluje kao stimulus za još bolji rad. Pošto komandir čete evidentira sve ocjene, koje i inače treba da čuva kao i ostale nastavne dokumente, organizuje saopštavanje provjere. Već se pokazalo najbolje da se to u četi obilježi malom svečanošću na kojoj se vrši smotra i saopštavaju rezultati, a uz to se organizuje prigodan program. U svakom slučaju, ne bi trebalo propustiti ovaj važan momenat u nastavnom procesu, a da se on u punoj mjeri ne iskoristi za unapređenje nastave.

Postavlja se i pitanje kako obezbediti vrijeme za ovo. Ništa se ne smije ostaviti slučaju. Pošto je to sastavni i važan elemenat nastavnog procesa, treba ga blagovremeno planirati i unijeti u raspored časova. Pošto ono nije do sada bilo posebno predviđeno u planovima i programima nastave, uzimalo se od vremena datog na raspolaganje komandiru čete, a može se uzeti i od vremena određenog za pojedine predmete i teme. Budući planovi i programi bili bi cjelishodniji kad bi se to vrijeme u njima posebno predvidjelo.

Za komande bataljona, puka i brigade najpogodnije je ako provjeravaju obučenost pojedinaca i posada po četama. Dobri rezultati postignuti su i u nekim jedinicama gdje se ova provjera vršila tako što se iz svake čete provjeravao po jedan vod u kojem je svaki vojnik odgovarao na 5—6 pitanja — pola, odnosno 3 iz stručnih, a pola, odnosno 2 iz opštih predmeta. Najpogodnije vrijeme za ovu provjeru je kraj posadne obuke (u toku zajedničke obuke jedinica), jer se tada može vršiti provjera i iz čitavog gradiva obuke pojedinca.

I obučenost posada najpogodnije je da ove komande provjeravaju po četama. Uspjeh će biti zagarantovan ako se, na primjer, iz svake čete uzmu po 2—3 posade, s tim što svaka kao cjelina treba da izvrši

² Ovakav način provjeravanja obuke vojnika, kada se iz određene jedinice ispita samo određen broj vojnika, pa se na osnovu toga daje ocjena cijeloj jedinici, baziran je na zakonima statistike i poznat kao »reprezentativna metoda statističkog promatranja«.

³ Ovakvo odabiranje vojnika u reprezentativnu grupu zove se u statistici slučajno odabiranje. Postoji i drugi način, takozvano prethodno grupiranje. Mi smo izabrali prvi način, jer je prostiji i jednostavniji, a obezbjeđuje da se izvrši postavljeni zadatak.

nekoliko radnji — dovoljno je 3. Ako se hoće da dobije prava slika, izbor posada treba da bude proizvoljan.

Važna je uloga i viših komandi u provjeravanju nastave, bilo pojedinaca, bilo posada. Postavlja se samo pitanje kada vršiti tu provjeru, u kojoj jedinici i kako. Za komandanta divizije najpogodnije je vrijeme poslije završetka obuke na poligonu, a za upravu voda u toku zajedničke obuke. Različita je i osnovna jedinica za provjeru. Na primjer, komanda divizije treba da je vrši po četama, a uprava voda po bataljonima, pukovima i brigadama, s tim što treba uzeti samo nekoliko takvih jedinica, na primjer, u svakoj armiji. Provjeravanju se ne mogu podvrći svi vojnici, odnosno sve posade određene jedinice. Pokazalo se dovoljno da se iz jedne čete provjeri po 10 vojnika, za provjeravanje obuke pojedinaca, odnosno po jedna posada, za njihovu obuku. Vojnike je dovoljno provjeriti sa 3 pitanja, s tim što odnos između stručnih i opštih predmeta treba da bude 2:1. I kod posade je najbolje ako se provjeravaju također iz 3 radnje koje izvršavaju kao cjelina.

Sve komande, kao i one koje ovdje nisu pomenute, treba da razrade svoj način provjere. To mogu da učine i na jedan od navedenih načina, s tim što treba najbolje da odgovara snagama i vremenu kojima raspolažu za taj zadatak. Bitno je da se i te komande odluče za jedan sistem i da ga dosljedno i jedinstveno primjenjuju kod svih jedinica. Naime, različitim sistemom se ne bi moglo doći do pokazatelja po kojima se različite jedinice mogu upoređivati, niti da se stekne objektivna slika o tome u kojoj su jedinici postignuti bolji rezultati.

Pored razrade određenog sistema provjere nastave, za samu provjeru treba vršiti uvijek i solidne pripreme. Provjera ne može biti solidna ako svi oficiri koji se određuju za taj zadatak dobro ne prouče nastavni plan i program, odaberu pitanja iz svakog predmeta, odrede način provjeravanja za svaki predmet i, na kraju, veoma je važno da se sami solidno pripreme iz predmeta iz kojih će postavljati pitanja. Štaviše, iskustvo je pokazalo da je dobro kad se pojedini oficiri specijaliziraju za pojedine predmete i postanu pravi majstori kako za teoriju tako i za praktičan rad. Osim toga, solidna spremnost oficira je neophodan uslov da i ocjena koju daju bude što realnija i objektivnija.

Dosadašnja praksa također pokazuje da je dobro da oficiri koji provjeravaju nastavu izrade podsjetnike sa formulisanim pitanjima koja će postavljati iz pojedinih predmeta, odgovorima koje očekuju od vojnika ili posada, kao i normama za ocjenjivanje svakog pojedinog pitanja. U praksi se izrađuje podsjetnik, ili posebno za svaki predmet ili za više predmeta. Rezultati rada su uslovljeni i time koliko su ti podsjetnici solidno urađeni. U jedinicama u kojima su oni uvedeni i korišćeni znatno je bila olakšana priprema pojedinih ekipa i obezbijeđeno da se pitanja ne postavljaju na brzinu, bez sistema, obezbijedilo se da se obuhvati čitav program nastave i, naročito, da se obrati pažnja na ključna i težišna poglavlja.

Postavlja se i pitanje odnosa teoretskog i praktičnog rada. U provjeravanju znanja i vještine pojedinaca i posada glavna uloga pripada praktičnom radu, s tim što radnje treba da se izvode u uslovima koji su što približniji borbenim. Teoretska pitanja dolaze u obzir samo tamo gdje je to neophodno i, u prvom redu, da se objasni radnja ili postu-

pak, da bi se na osnovu toga vidjelo da li vojnik razume ono što je uradio. Važno je da se za provjeru odabiraju takve radnje i postupci koji se izvršavaju kompleksno, to jest da se jednim pitanjem zahvati određen broj radnji i postupaka koji čine cjelinu.

Za provjeru obučenosti vojnika u četi težnja je da se za svaki predmet odabere toliko pitanja koliko je potrebno da se izbjegne ponavljanje. To ima još jednu dobru stranu — obuhvata se veći dio programa.

Rezultati su mnogo realniji ako se provjeravanje vrši po svakom vremenu, odnosno u onakvim atmosferskim i drugim uslovima kakvi vladaju u vrijeme provjere. Bilo bi loše kada bi se, na primjer, provjera organizovala u učionici — zbog zime, a predmet zahtijeva da se radi isključivo na vježbalištu. U provjeravanju pojedinih radnji koje se izvode noću, treba i provjeravanje obavezno sprovesti noću.

U pogledu materijalnog obezbjeđenja neophodno je pomenuti da se moraju zahtijevati ona materijalna sredstva sa kojima je jedinica raspolagala u toku izvođenja nastave, jer i to utiče na realnost u sagledavanju koliko je svaki predmet savladan.

Logično je da ovakav sistem provjeravanja nastave zahtijeva veći broj oficira i više vremena nego u dosadašnjoj praksi. Međutim, taj broj ipak nije toliki, koliko izgleda na prvi pogled. Na primjer, praksa je pokazala da je za provjeru nastave u jednoj oklopnoj brigadi potrebno 8 oficira i 4 efektivna radna dana. Za to vrijeme može se postaviti oko 350 raznih pitanja i propitati preko 100 vojnika pojedinačno, kao i 10—15 posada koje izvode 30—40 različitih radnji. Kad se imaju u vidu značaj provjeravanja u nastavnom procesu i činjenica da ono za vojnike predstavlja svojevrsnu nastavu, može se slobodno zaključiti da je angažovanje ovolikog vremena i ovolikog broja ljudi na ovom zadatku sasvim rentabilno.

Ocjenjivanje predstavlja sastavni deo provjeravanja nastave, u stvari, njegovu suštinu. Tek se ocjenjivanjem i svođenjem rezultata ocjenjivanja može reći da je postignut cilj provjeravanja. Iako se provjeravanje i ocjenjivanje obično izvode jednovremeno, ipak te dvije radnje nisu identične.

Ocjenjivanje vojnika i posada ima dva osnovna cilja. Prvi — da se sagledaju postignuti rezultati u nastavi, a drugi — da ocjene posluže kao podsticajno sredstvo za još veća zalaganja.

Kao što se provjeravanje vrši na svakom času, tako se isto vrši i ocjenjivanje. Bez neprekidnog ocjenjivanja u toku čitavog nastavnog procesa, nastavnik i ostali faktori u nastavi ne bi znali kakve su rezultate do tada postigli i kakve sve mjere treba preduzeti da oni budu još bolji. Kroz ocjenjivanje se otkrivaju slabe tačke u nastavnom procesu, a one ukazuju na kojim pitanjima u određenom trenutku treba da bude težište rada svih odgovornih faktora u nastavi.

Osnovni problem kod ocjenjivanja predstavlja kriterijum. Tu se prije svega postavlja nekoliko bitnih pitanja, kao što su: kako što više ujednačiti kriterijume ocjenjivanja u težnji da ocjene budu što objektivnije; šta uzeti kao osnovu za formiranje kriterijuma; kako najbolje primjeniti jednom utvrđeni kriterijum u nastavnoj praksi itd.?

U rješavanju ovih problema neke oklopne jedinice su pošle od toga šta vojnici treba da nauči i kakav cilj pri tome da postigne. Ako je, na primjer, za obuku iz naoružanja i nastave gađanja pješadijskim naoružanjem postavljen cilj da se vojnici oklopnih jedinica potpuno obuču u rukovanju, upotrebi i održavanju ličnog naoružanja, a u potrebnom obimu i u rukovanju, upotrebi i održavanju ručnog bacača, onda su u tako formulisanom cilju postavljene i osnove kriterijuma za ocjenjivanje. Na osnovu toga starješine mogu lako da formulišu zahtjeve koje svaki vojnici mora ispuniti ako želi da dobije pozitivnu ocjenu. Pri tome je neophodno da se program za obuku vojnika shvati kao minimum znanja koje treba tražiti od svakog pojedinca, jer se, pored ostalog, izbjegava opasnost da se kod ocjenjivanja nešto u programu tretira kao važnije, a nešto kao manje važno. Čitav program mora se znati, jer predstavlja jedinstvenu cjelinu.⁴

Norme za ocjenjivanje obuke takođe su vrlo važno sredstvo za ujednačavanje kriterijuma. One su, u stvari, precizno razrađeni zahtjevi, čija je osnova postavljena u planu i programu, i to na taj način što se postavljaju zahtjevi za svako pitanje i za svaku radnju iz pojedinih predmeta. Međutim, i norme imaju svoja ograničenja. I pored najbolje volje, njima se ne može obuhvatiti čitavo gradivo iz pojedinih predmeta, niti svi predmeti. No, bez obzira na tu činjenicu, dosadašnja praksa pokazala je punu vrijednost normi, uz ogradu i pouku da se moraju neprekidno dopunjavati i usavršavati.

Olakšavajuću okolnost u ocjenjivanju vojnika predstavlja činjenica da oni savlađuju nastavu uglavnom motoričkim načinom učenja. Za razliku od verbalnog načina učenja, u takvom slučaju je mnogo lakše odrediti norme pa, prema tome, i kriterijum ocjenjivanja.

Od raznih metoda provjeravanje i ocjenjivanje koji postoje u savremenoj pedagogiji, praksa je u nekim oklopnim jedinicama pokazala da se usmeno propitivanje može prihvatiti kao glavni metod, s tim što se delimično, u ograničenom obimu, koristi i test — metoda, prvenstveno za ona znanja koja vojnici ne može praktično izvesti ni pokazati.

U pogledu načina ocjenjivanja, to jest da li ocjene treba davati numerički, u poenima ili deskriptivno, iskustvo nekih oklopnih jedinica je pokazalo da je najpogodnije numeričko ocjenjivanje — od 2 do 5.

Pokazalo se takođe da uz numeričke treba davati i opisne ocjene. Logično je — a to je i u praksi provjereno — da je najbolje ako komandir voda pored numeričke daje i opisnu ocjenu za svakog vojnika, a komandir čete pored numeričke daje i opisnu ocjenu za svaku posadu, dok više starješine ne daju opisne ocjene ni za vojnike ni za posade.

⁴ O ovom je bilo vrlo različitih mišljenja. Jedni su zastupali gledište da svi predmeti nisu podjednako važni, da ih treba kategorisati i prema takvoj kategorizaciji vršiti i različito ocjenjivanje. Drugi su zastupali gledište da je bitno da vojnici dobije pozitivnu ocjenu iz glavnih predmeta, a ako dobije slabu ocjenu iz nekih manje važnih predmeta, da se ipak ocjenjuje pozitivno. Ipak je na kraju prevladalo mišljenje da opštu pozitivnu ocjenu može dobiti samo vojnici koji je pozitivno ocijenjen iz svih predmeta. Tako je i u svim školama, a pošto je i trupa svojevrsna škola, nema razloga da se odstupa od ovog principa.

Praksa nekih jedinica, u kojima se obučenosť vojnika ocjenjuje samo sa »zadovoljio« ili »nije zadovoljio«, pokazala se nepogodnim, jer takva ocjena ne sadrži dovoljno elemenata za stimuliranje vojnika koji bolje uče. Naime, u istu grupu strpaju se vojnici vrlo velikih razlika u znanju — oni koji jedva zadovoljavaju, dobri i odlični.

Evo kako izgleda numeričko ocjenjivanje u praksi nekih naših jedinica:

Obuku u vodu ocjenjuje komandir voda na osnovu ocjena datih svakom pojedincu i posadi u toku nastave. Zaključna ocjena za svakog pojedinca po predmetima daje se na kraju stručne obuke i na kraju pređenog programa u cjelini. Zaključna ocjena za posade daje se na kraju posadne obuke. Prilikom davanja zaključne ocjene za svakog vojnika uzimaju se u obzir i ocjene sa gađanja. Zaključna ocjena za vojnika dobija se na sljedeći način: ako vojnik iz svih premeta i svih gađanja ima pozitivnu ocjenu, dobija zaključnu ocjenu »obučen«. Pri tome, ako je većina ocjena »dobar«, dobija ocjenu »dobro obučen«; ako je većina ocjena »vrlo dobar« — ocjenu »vrlo dobro obučen«, a ako je većina ocjena »odličan« — ocjenu »odlično obučen«. Vojnik koji ima slabu ocjenu iz jednog ili više predmeta ocjenjuje se ocjenom »neobučen — slab«. Zaključna ocjena za posade dobija se na osnovu ocjena datih u toku izvođenja obuke. Ocjenjuje se posada kao cjelina.

Komandiri četa proveravaju nastavu po vodovima u četi i tako ocjenjuju i uspjeh nastave. Iskustvo naših jedinica je da ako nema više od 10% slabih ocjena u vodu, — vod dobija ocjenu »dobro obučen«; ako je više od polovine vrlo dobrih ocjena, a slabih ocjena nema više od 5%, — ocjenu »vrlo dobro obučen«; ako je više od polovine odličnih ocjena, a ostale ocjene su vrlo dobre i dobre — ocjenu »odlično obučen«.⁵ Vod u kojem ima više od 10% slabih — dobija ocjenu »neobučen« slab.⁶

Što se tiče ocjenjivanja posada ističemo sledeći metod: posada koja ima više od jedne slabe ocjene dobija ocjenu »neobučena«; posada koja ima samo jednu slabu ocjenu, a sve ostale su pozitivne, — ocjenu »dobro obučena«; posada koja ima više od polovine vrlo dobrih ocjena, a ostale ocjene su dobar — ocjenu »vrlo dobro obučena«; posada koja ima više od polovinu odličnih ocjena, a sve ostale ocjene su joj dobre i vrlo dobre — ocjenu »odlično obučena«.

U ovom sistemu, koji je pokazao dobre rezultate, zaključna ocjena voda u stručnoj i posadnoj obuci dobija se na sledeći način: vod dobija ocjenu »dobar« — ako je iz obuke pojedinaca i posada dobio ocjenu

⁵ Postoji mišljenje da su to vrlo strogi i u praksi teško ostvarljivi zahtjevi. Međutim, oni su bazirani na gledanjima savremene pedagoške psihologije koja odbacuje kod normalnog čoveka — a to su uglavnom svi vojnici — postojanje opšte nesposobnosti i ističe samo veću sklonost za jednu vrstu aktivnosti, a manju za drugu.

⁶ Rezultati ocenjivanja u vodu dobijaju se na sledeći način: na svako pitanje koje se daje pojedinim vojnicima daje se određena numerička ocjena. Ako se u vodu provjerava 6 vojnika iz 10 predmeta, po 2 pitanja iz svakog predmeta, onda će biti ukupno 120 pitanja i 120 ocjena. Ako, na primjer, među ovih 120 ocjena ima 10 slabih, 70 dobrih, 30 vrlo dobrih i 10 odličnih — vod dobija ocjenu »dobro obučen«.

dobar; ocjenu »vrlo dobar« — ako je iz obuke pojedinaca i posada dobio ocjenu vrlo dobar, ili ako iz obuke pojedinaca dobija ocjenu dobar, a posada vrlo dobar. U ovoj varijanti je ocjena posadne obuke odlučujuća, jer se može smatrati da su vojnici kroz nju poboljšali svoje znanje u odnosu na ono koje su pokazali pri pojedinačnom ocjenjivanju. Ocjenu »odličan«, dobija vod koji iz obuke pojedinaca dobije ocjenu vrlo dobar ili odličan, a iz obuke posada odličan. Vod dobija negativnu ocjenu ako je ocjenjen slabom ocjenom bilo u ocjenjivanju pojedinaca bilo posada.

I ocjenjivanje u bataljonu, puku, brigadi itd. najbolje je ako se vrši po sličnim principima. Osnova je četa, jer se i provjeravanje vrši po četama. Pri ocjenjivanju obuke pojedinaca u četi pogodan je ovakav sistem: ako u četi nema više od 10% slabih ocjena — četa dobija ocjenu »dobar«; ako je više od polovine vrlo dobrih ocjena, a slabih nema više od 5%, — ocjenu »vrlo dobar«; ako je više od polovine odličnih, a sve ostale ocjene su dobre i vrlo dobre — ocjenu »odličan«. Ukoliko je više od 10% slabih — četa dobija ocjenu »slab«, to jest ocjenjuje se negativno.

Pri ocjenjivanju obučenosti posada najbolje odgovara isti sistem koji je iznet u ocjenjivanju obučenosti pojedinaca u bataljonu, puku i brigadi.

Provjeravanju i ocjenjivanju uspjeha iz političke nastave, bezbjednosti i tjelesnog vaspitanja ne odgovara navedeni sistem. U tom pogledu već postoji bogato iskustvo koje i pored svojih specifičnosti treba uzeti u obzir pri razradi sistema ocjenjivanja vojne nastave.

Ocjena kako je dotična jedinica izvela stručnu i posadnu obuku nije jedino dovoljna da predstavi obučenost i kvalitet jedinice u cjelini. Tek zajedno sa ostalim ocjenama, dobija se realna konačna ocjena dotične jedinice. Pri tome, naravno, važnost ovog dijela obuke određuje i značaj dobijene ocjene, kao i njen uticaj na konačnu ocjenu jedinice.

Dosadašnja praksa potvrdila je u cjelini vrijednost ovoga sistema provjeravanja i ocjenjivanja kao važnog elementa nastavnog procesa. Pored ostalog, na ovaj način sagledana je daleko realnije stvarna vrijednost svake jedinice ponaosob. Sagledani su dosta realno konkretni rezultati u realizaciji plana i programa, a na osnovu njih preduzete potrebne mjere da se stanje popravi tamo gdje je to bilo potrebno. Otkriven je niz slabosti, ponegdje tamo gdje se očekivalo da se nastava dobro izvodi. Bilo je i neprijatnih iznenađenja, ali su ona pomogla da se otkriju zablude. Provjeravanje i ocjenjivanje je snažno oružje u rukama viših starješina za kontrolu i preduzimanje mjera u potčinjenim jedinicama. Još veću vrijednost ono ima za neposredne starješine, drži ih u punoj mobilnosti i daje im mogućnost da sasvim realno cijene sebe, poboljšavaju svoj metod rada na osnovu stvarnih rezultata. Sigurno je da će ubuduće rezultati biti još bolji, jer će sve jedinice solidno izučiti soje iskustvo. Iznoseći iskustvo oklopnih jedinica htjeli smo da damo svoj prilog unapređenju ocjenjivanja i provjeravanju nastave u drugim jedinicama.

General-potpukovnik
Milan PAVLOVIĆ